

ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร: กรณีศึกษางานประเพณีบุญบั้งไฟ
ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

**An Ethnography of Communication: A Case Study of Boonbangfai
Festival at Tambon Sangming, Amphoe Loengnoktha, Yasothon Province**

สุนันtha กิณรีวงศ์¹

Sunantha Kinnareewong

วาสนา นามพงศ์²

Wassana Namphong

ดวงเด่น บุญปก³

Duangden Boonpok

Abstract

The purpose of this Study was to analyse the pattern of communicative situation in the Boonbangfai Festival at Tambon Sangming, in Loengnoktha District, Yasothon Province to find different communicative events and components of each communicative event. The data were collected from Boonbangfai Festival at Tambon Sangming, in Loengnoktha District, Yasothon Province during April-May 2009 and 2010.

The results revealed that this communicative situation consisted of 15 events. The boundary between events was marked by the message content. The communicative events could be divided into three main sections: Preparation, Performance and Celebration.

According to the analysis of the ten elements proposed by Saville Troike (1982): the nature of genre or type of event, topics, purpose or

---

¹ นักศึกษาปริญญาโท (สาขาวิชาภาษาไทย). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

M.A. Student (Thai), Graduate School, Srinakharinwirot University.

² ดร.อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Ph.D, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities Srinakharinwirot University

³ ดร.อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Ph.D, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities Srinakharinwirot University

function, setting, participants, message form, message content, act sequence, rules of interaction and norms of interpretation, it was found that the nature of genre or type of event, topics, purpose or function, setting, and contents of communications, sequences of speech acts were unique to respective incidents. Meanwhile, means of communications, interaction principles and interpretation norms based on different communication-related incidents were similar. That is to say that Northeastern dialect has been used as the means of communication in every incident together with some accompanying gestures from time to time. With regard to the interactions among bystanders, all of them were familiar with each other and periodically made jokes among themselves for fun. In addition, bystanders also paid respect to those who had higher rank or more experiences. Such respect was expressed by honoring, obeying, asking no questions or making no arguments. This could then be interpreted that people in the society revered those who had certain rank or position in the society as well as praised senior persons, public officers and persons with high professional experiences. Meanwhile, making jokes or using funny gestures by participants in Rocket Firing Festival Procession could refer to the fact that those social members loved the entertainment and amusing festivals. Also, Rocket Firing Festival was regarded as one of the biggest entertaining festivals for all people in the community to relax and enjoy themselves before going back to their farm work.

Key Words: ethnography, communication, bangfai

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างของสถานการณ์สื่อสารในงานประเพณีบุญบั้งไฟตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ว่าประกอบด้วยเหตุการณ์สื่อสารใดบ้างและเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของเหตุการณ์สื่อสารต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ในช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม พ.ศ.2552 และ พ.ศ.2553

ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนงทา จังหวัดยโสธร เกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องพญาแถนว่าสามารถบันดาลฝนให้ตกลงมาและทำให้การทำเกษตรในปีนั้นๆ ได้ผลดี นอกจากนี้ยังพบว่า สถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนงทา จังหวัดยโสธร ประกอบด้วยเหตุการณ์สื่อสารทั้งหมด 15 เหตุการณ์ โดยยึดเกณฑ์การเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการแยกเหตุการณ์สื่อสารออกจากกัน เหตุการณ์สื่อสารทั้งหมดสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ เหตุการณ์สื่อสารช่วงเตรียมงาน เหตุการณ์สื่อสารช่วงวันรวม และเหตุการณ์สื่อสารช่วงวันจุดบั้งไฟ

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของเหตุการณ์สื่อสาร 10 ประการของ Saville-Troike (1982) ซึ่งประกอบด้วย ชนิดของเหตุการณ์ หัวข้อที่สื่อสาร วัตถุประสงค์ เวลา-สถานที่ ผู้ร่วมเหตุการณ์ รูปแบบของการสื่อสาร เนื้อหาของการสื่อสาร การลำดับวัจนกรรม กฎการปฏิบัติสัมพันธ์ และบรรทัดฐานของการตีความ พบว่า องค์ประกอบด้านชนิดของเหตุการณ์ หัวข้อ วัตถุประสงค์ เวลา-สถานที่ เนื้อหาการสื่อสารและลำดับวัจนกรรมนั้นมีลักษณะเฉพาะของแต่ละเหตุการณ์ ในขณะที่องค์ประกอบด้านรูปแบบการสื่อสาร กฎการปฏิบัติสัมพันธ์ และบรรทัดฐานของการตีความที่ปรากฏในเหตุการณ์สื่อสารต่างๆ มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ รูปแบบการสื่อสารในทุกเหตุการณ์ใช้ภาษาถิ่นอีสานในการสื่อสารและใช้ท่าทางประกอบคำพูดเป็นระยะๆ ส่วนการปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมเหตุการณ์นั้นพบว่าทุกคนแสดงความสนิทสนม เป็นกันเอง มีการพูดคุยล้อกันเป็นระยะๆ เพื่อความสนุกสนาน ผู้ร่วมเหตุการณ์ให้ความเคารพต่อผู้มีตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือผู้ที่มีประสบการณ์สูงกว่า ซึ่งแสดงออกด้วยการให้เกียรติ เชื้อฟัง ไม่มีการซักถาม และไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ ซึ่งสามารถนำมาตีความได้ว่า คนในสังคมให้ความเคารพยกย่องผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ ชำราชากร หรือผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานสูง ส่วนการพูดจาหยอกล้อกัน และการแสดงตลกของผู้ร่วมขบวนเซ็งบั้งไฟ แสดงให้เห็นว่าสมาชิกในสังคมเป็นคนที่ชอบความสนุกสนาน ชอบงานรื่นเริง ซึ่งงานประเพณีบุญบั้งไฟถือเป็นการจัดงานรื่นเริงครั้งยิ่งใหญ่ของคนในชุมชนเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดก่อนที่จะเตรียมตัวลงมือทำไร่นาต่อไป

คำสำคัญ:ชาติพันธุ์วรรณา การสื่อสาร บั้งไฟ

บทนำ

ประเพณีบุญบั้งไฟหรือที่ชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าประเพณีบุญเดือน 6 เป็นประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวอีสานมาเป็นเวลานาน จารุวรรณ ธรรมวัตร (2524, 21-22) ได้กล่าวถึงมูลเหตุในการ

จัดงานประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอีสานว่าเกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องพญาแถน ผู้ซึ่งมีอำนาจเหนือธรรมชาติและเป็นผู้มีหน้าที่ควบคุมฝนฟ้าให้ตกต้องตามฤดูกาล รวมทั้งสามารถบันดาลให้การทำนาในปีนั้นได้ผลบริบูรณ์ บางท้องถิ่นเชื่อว่า การทำบุญบั้งไฟเป็นการส่งสัญญาณให้พญาแถนได้ทราบว่าคุณของการทำนาได้เริ่มต้นขึ้นแล้วและขอให้พญาแถนส่งฝนให้ตกลงมายังโลกมนุษย์

การจัดประเพณีบุญบั้งไฟนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการบูชาพญาแถนแล้วยังมีวัตถุประสงค์อื่นสอดแทรกอยู่ด้วย ยूर กมลเสวีรัตน์ (2546, 177-182) กล่าวว่าประเพณีบุญบั้งไฟเป็นการจัดงานรื่นเริงครั้งยิ่งใหญ่ที่สร้างขวัญกำลังใจให้ชาวอีสานก่อนที่จะลงมือทำนาตามความเชื่อที่ว่า หากได้บูชาพญาแถนแล้วจะทำให้การทำไร่ในป่านั้นๆ ได้ผลดี ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เพราะการจัดประเพณีเช่นนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในหมู่บ้านให้มาช่วยงานบุญจึงจะสามารถทำให้งานสำเร็จจุล่งไปได้ด้วยดี

ประเพณีบุญบั้งไฟที่มีความยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วประเทศคือประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร เป็นประเพณีที่ประชาชนในท้องถิ่นให้ความสำคัญมาก เพราะถือว่าเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด จึงทำให้มีการจัดงานขึ้นทั่วทุกท้องที่ในจังหวัดยโสธร และตำบลสร้างมิ่งก็เป็นอีกท้องที่หนึ่งที่ได้มีการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพในการจัดงานเป็นประจำทุกปี ปัจจุบันการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟนั้นได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างมิ่ง

ผู้วิจัยเป็นบุคคลในท้องถิ่นตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร และได้มีส่วนร่วมในงานประเพณีบุญบั้งไฟของตำบลสร้างมิ่งเสมอมา ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ในการจัดงานนั้นมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานที่ชัดเจน ส่วนภาษาที่ใช้สื่อสารในงานประเพณีบุญบั้งไฟก็มีลักษณะเฉพาะต่างจากภาษาที่ใช้โดยทั่วไป เนื่องจากประเพณีบุญบั้งไฟนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพญาแถนและเพื่อสร้างความสนุกสนานให้แก่ประชาชนในชุมชน ดังนั้นภาษาที่ใช้จึงเน้นไปที่การสร้าง ความสนุกสนานและการกล่าวถึงการเกิดประเพณีบุญบั้งไฟ จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการสื่อสารในงานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยใช้วิธีการศึกษาแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารของ Saville-Troike (สุดาตวง เกิดโมฬี 2537, 7-12; อ้างอิงถึงใน Saville-Troike 1982) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

การศึกษาแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ภาษาในการสื่อสารและชุมชนที่ใช้ในการศึกษานั้นต้องเป็นชุมชนภาษาเดียวกัน มีเกณฑ์การใช้ภาษาร่วมกัน มีกฎการพูด การตีความภาษา มีทัศนคติค่านิยมในรูปแบบภาษาที่ใช้ มีความเข้าใจ

ในวัฒนธรรมทางสังคมร่วมกัน ซึ่งชาวบ้านในตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนงทา จังหวัดยโสธร เป็นชุมชนหนึ่งที่มีการใช้ภาษาร่วมกัน มีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และเข้าใจในวัฒนธรรมทางสังคมร่วมกัน โดยในการวิเคราะห์การสื่อสารตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารนั้น Saville-Troike ได้แบ่งหน่วยที่ใช้ในการสื่อสารออกเป็น 3 หน่วยคือ สถานการณ์สื่อสาร (communicative situation) เหตุการณ์สื่อสาร (communicative event) และวัจนกรรมสื่อสาร (communicative act) ทั้ง 3 หน่วยนี้ Saville-Troike ถือว่าเหตุการณ์สื่อสารเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดและเป็นหัวใจในการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร โดยเหตุการณ์สื่อสารหนึ่งจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 10 ประการ คือ ชนิดของเหตุการณ์ หัวข้อที่สื่อสาร วัตถุประสงค์ เวลา-สถานที่ ผู้ร่วมเหตุการณ์ รูปแบบของการสื่อสาร เนื้อหาของการสื่อสาร การลำดับวัจนกรรม กฎการปฏิสัมพันธ์ และบรรทัดฐานของการตีความ

จากทฤษฎีชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร Saville-Troike ได้ศึกษาภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ พบว่า ในสถานการณ์หนึ่งๆ สามารถแบ่งออกเป็นเหตุการณ์สื่อสารได้หลายเหตุการณ์ตามชนิดของเหตุการณ์ มีขอบเขตที่แสดงการเริ่มต้นและลงท้ายของเหตุการณ์นั้นๆ เช่น การสนทนาทางโทรศัพท์เริ่มต้นจากเสียงกริ่งดังขึ้นและลงท้ายด้วยการวางหูโทรศัพท์ นอกจากนี้ขอบเขตของเหตุการณ์สื่อสารอาจแบ่งได้โดยการใช้สัญญาณหรือวลีที่ใช้ประจำ เช่น การสวดมนต์ในศาสนาคริสต์จะลงท้ายด้วยการกล่าวว่ “เอเมน” เป็นต้น นอกจากนี้ Saville-Troike ยังกล่าวว่ระดับเสียงสูงต่ำ ท่าทาง การแสดงออกทางสีหน้า รวมถึงตำแหน่งของร่างกายของผู้ร่วมเหตุการณ์ก็เป็นเครื่องแสดงขอบเขตของเหตุการณ์ได้เช่นกัน

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนงทา จังหวัดยโสธร เพื่อศึกษาเหตุการณ์สื่อสาร และลำดับการสื่อสาร อันจะทำให้เกิดความเข้าใจในการสื่อสารที่ตรงกันของคนในชุมชนและประชาชนทั่วไปได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถทำให้เข้าใจถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่ถ่ายทอดออกมาทางการสื่อสารของชาวบ้านได้ดียิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างของสถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนงทา จังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของเหตุการณ์สื่อสารต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนงทา จังหวัดยโสธร

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

เก็บข้อมูลจากสถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม ปี พ.ศ.2552 และ พ.ศ.2553

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของสถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยพบว่าประกอบด้วยเหตุการณ์สื่อสาร ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 แสดงการแยกเหตุการณ์สื่อสารในสถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ออกจากกันโดยใช้วัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์ในการแยก

ลำดับที่	เหตุการณ์สื่อสาร	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	เวลา/สถานที่
1	การแจ้งให้ทราบ	เพื่อแจ้งกำหนดการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ	แจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับวัน/เวลาและสถานที่ในการจัดงาน	27 เม.ย. 2552 06.00-06.20 น. ศาลาร่วมใจ
2	การประชุม	เพื่อแบ่งหน้าที่ในการทำงานตามความถนัดของแต่ละคน	ปรึกษารื้อหรือเพื่อแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน	27 เม.ย. 2552 20.00-20.30 น. ศาลาร่วมใจ
3	การฝึกซ้อมรำเซิ้ง	ฝึกซ้อมการรำเซิ้งเพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงและสวยงาม	สอนการรำเซิ้งและทำการฝึกซ้อมเพื่อความพร้อมเพรียง	29 เม.ย.-7 พ.ค. 2552 20.00-22.30 น. ศาลาร่วมใจ
4	การเตรียมอุปกรณ์	เพื่อเตรียมอุปกรณ์ประกอบขบวนเซิ้งบั้งไฟ เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ตกแต่งขบวนเซิ้งบั้งไฟเฮ้ เป็นต้น	เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่ต้องใช้ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ	4-6 พ.ค. 2552 13.30-15.00 น. ศาลาร่วมใจ

ลำดับที่	เหตุการณ์สื่อสาร	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	เวลา/สถานที่
5	การตกแต่งขบวน ชิงช้าไฟ	เพื่อตกแต่งชิงช้าไฟและ รถที่จะใช้ประกอบขบวน ชิงช้าไฟ	บอกรายละเอียด เกี่ยวกับการทำและ การชิงช้าไฟ	7 พ.ค. 2552 10.00-16.00 น. ศาลาร่วมใจ
6	การทักทาย	เพื่อแจ้งให้ผู้ร่วมงาน ทราบว่างานประเพณีบุญ ชิงช้าไฟกำลังจะเริ่มขึ้น	ทักทายผู้ร่วมงาน	9 พ.ค. 2552 08.45-09.00 น. โรงเรียน บ้านคิมยาว
7	การเปิดงาน	เพื่อแจ้งให้ทราบว่า เฉลิมฉลองงานประเพณี บุญชิงช้าไฟได้เริ่มขึ้นแล้ว	กล่าวถึงประวัติการเกิด ประเพณีบุญชิงช้าไฟ และ บอกวัตถุประสงค์ของ การจัดงาน รวมทั้งมอบ เงินสนับสนุนการจัด งาน	9 พ.ค. 2552 09.00-10.45 น. โรงเรียนบ้าน คิมยาว
8	การแนะนำ	เพื่อแนะนำ คณะกรรมการในการ ตัดสินและบอกเกณฑ์ การให้คะแนน	แนะนำรายชื่อ คณะกรรมการและบอก เกณฑ์การให้คะแนน	9 พ.ค. 2552 10.50-11.30 น. สนามโรงเรียน บ้านคิมยาว
9	การดำเนินงาน คือ การแสดงของ ขบวนชิงช้าไฟ หมู่บ้านต่างๆ ได้แก่ - บ้านท่าลาด - บ้านคิมยาว 1 - บ้านคิมยาว 2	เพื่อแสดงความสามารถ ทางด้านการขับร้องกาพย์ เซิ้ง การรำเซิ้ง การแสดง ประกอบขบวนชิงช้าไฟ และให้ผู้ชมได้ชมความ สวยงามของขบวนชิงช้า ไฟ	กล่าวถึงความคิด ความ เชื่อ และค่านิยมของ ชาวบ้าน	9 พ.ค. 2552 11.40-15.40 น. สนามโรงเรียน บ้านคิมยาว

ลำดับที่	เหตุการณ์สื่อสาร	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	เวลา/สถานที่
	<ul style="list-style-type: none"> - บ้านโนนชาด - บ้านโนนหาด - บ้านสร้างมิ่ง - บ้านแสนสำราญ - บ้านหนองเชียงโท - บ้านโคกกอก - บ้านหินเหล็กไฟ - บ้านกุดเสถียร - บ้านเหล่าอาภรณ์ 			
10	การประกาศผล	เพื่อแจ้งการตัดสินการประกวดขบวนแข่งบั้งไฟและมอบรางวัลให้แก่ผู้ชนะ	แจ้งผลการตัดสิน และเชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมชมการจุดบั้งไฟ	9 พ.ค. 2552 16.00-16.30 น. สนามโรงเรียนบ้านคิมยาว
11	การมอบรางวัล	เพื่อมอบรางวัลแก่ขบวนแข่งบั้งไฟที่ชนะเลิศ	การมอบรางวัลและกล่าวลาผู้ฟัง	9 พ.ค. 2552 16.30-17.00 น. สนามโรงเรียนบ้านคิมยาว
12	การทักทาย	เพื่อแจ้งว่าการจุดบั้งไฟกำลังจะเริ่มต้นขึ้น	ทักทายผู้ร่วมเหตุการณ์ แจ้งลำดับการจุดบั้งไฟ และบอกเกณฑ์การตัดสินบั้งไฟ	10 พ.ค. 2552 13.00-13.30 น. ด้านทิศตะวันออก วัดบ้านคิมยาว
13	การเตรียมบั้งไฟ	เพื่อเตรียมบั้งไฟให้พร้อมก่อนนำไปจุด	บอกรายละเอียดของการล้างบั้งไฟเพื่อเตรียมนำไปจุด	10 พ.ค. 2552 13.00-15.00 น. ด้านทิศตะวันออก วัดบ้านคิมยาว

ลำดับที่	เหตุการณ์สื่อสาร	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	เวลา/สถานที่
14	การจุดบั้งไฟ	เพื่อบูชาพญาแถนและ สร้างความสนุกสนาน ให้แก่ผู้ร่วมงาน	แจ้งรายชื่อผู้ส่งบั้งไฟ เข้าประกวด แจ้งผลของ การจุดบั้งไฟในแต่ละ ครั้ง	10 พ.ค. 2552 13.30-15.30 น. ด้านทิศตะวันออก วัดบ้านคึมยาว
15	การปิดงาน	เพื่อแจ้งว่างานประเพณี บุญบั้งไฟได้สิ้นสุดลงแล้ว	แจ้งผลรางวัลของการ จุดบั้งไฟและกล่าวปิด งาน	10 พ.ค. 2552 15.40-16.00 น. ด้านทิศตะวันออก วัดบ้านคึมยาว

จากตาราง 1 การแสดงจำนวนเหตุการณ์สื่อสารในสถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร จำนวน 15 เหตุการณ์สื่อสาร ซึ่งในแต่ละเหตุการณ์สื่อสารผู้วิจัยแยกความแตกต่างของวัตถุประสงค์ในการสื่อสารเป็นหลัก นอกจากนี้การเปลี่ยนเวลา-สถานที่ในการสื่อสารก็เป็นปัจจัยหนึ่งในการแยกเหตุการณ์สื่อสารต่างๆ ออกจากกัน

เหตุการณ์สื่อสารส่วนที่ 1 ลำดับที่ 1-5 จัดเป็นเหตุการณ์สื่อสารช่วงเตรียมงาน ได้แก่ การแจ้งให้ทราบ การประชุม การฝึกซ้อมรำเซิ้ง การเตรียมอุปกรณ์ และการตกแต่งขบวนเซิ้งบั้งไฟ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ

เหตุการณ์สื่อสารส่วนที่ 2 ลำดับที่ 6-11 จัดเป็นเหตุการณ์สื่อสารช่วงวันรวม ได้แก่ การทักทาย การเปิดงาน การแนะนำ การดำเนินงาน การประกาศผล และการมอบรางวัล เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าการเฉลิมฉลองงานประเพณีบุญบั้งไฟได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลสร้างมิ่งได้อย่างชัดเจนผ่านการสื่อสารและการแสดงของขบวนเซิ้งบั้งไฟ ซึ่งความคิด ความเชื่อในส่วนนี้จะนำไปสู่การจุดบั้งไฟต่อไป

เหตุการณ์สื่อสารส่วนที่ 3 ลำดับที่ 12-15 จัดเป็นเหตุการณ์สื่อสารช่วงวันจุดบั้งไฟ ได้แก่ การทักทาย การเตรียมบั้งไฟ การจุดบั้งไฟ และการปิดงาน เป็นบทสรุปของการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ เนื่องจากการจุดบั้งไฟนั้นชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการบูชาพญาแถนและเพื่อให้ฝนตกลงมาก่อนที่จะลงมือทำอะไรทำนาต่อไป การจุดบั้งไฟนั้นถือว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้มีการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟขึ้น

จากผลการวิเคราะห์เหตุการณ์สื่อสารต่างๆ ตามองค์ประกอบ 10 ประการของ Saville-Troike คือ 1) ชนิดของเหตุการณ์ 2) หัวข้อของเหตุการณ์ 3) วัตถุประสงค์ 4) เวลา-สถานที่ 5) ผู้ร่วมเหตุการณ์ 6) รูปแบบการสื่อสาร 7) เนื้อหาของการสื่อสาร 8) ลำดับวัจนกรรม 9) กฎการปฏิสัมพันธ์ และ 10) บรรทัดฐานการตีความ สามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบแต่ละด้านมีรายละเอียดแตกต่างกัน กล่าวคือ มีองค์ประกอบที่มีลักษณะตายตัว และองค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

องค์ประกอบที่มีลักษณะตายตัว ได้แก่ องค์ประกอบด้านรูปแบบการสื่อสาร กฎการปฏิสัมพันธ์ และบรรทัดฐานการตีความ ซึ่งในแต่ละเหตุการณ์สื่อสารมีลักษณะใกล้เคียงกัน กล่าวคือ องค์ประกอบด้านรูปแบบการสื่อสารพบว่า ในเหตุการณ์สื่อสารทุกเหตุการณ์ใช้ภาษาถิ่นอีสาน และใช้วัจนภาษาโดยการใช้ท่าทางประกอบคำพูด มีเพียงเหตุการณ์สื่อสารของพิธีกรในช่วงวันรวมเท่านั้นที่ใช้ภาษาไทยมาตรฐานปนกับภาษาถิ่นอีสานบ้างเล็กน้อย ด้านกฎการปฏิสัมพันธ์พบว่า ผู้ร่วมเหตุการณ์ทุกคนแสดงความสนิทสนมเป็นกันเองด้วยการใช้คำเรียกขานแบบลำดับเครือญาติ เช่น พ่อแม่พี่น้อง พี่น้อง นำพ่อใหญ่ เป็นต้น มีการพูดหยอกล้อกันเป็นระยะๆ เพื่อความสนุกสนาน ผู้ร่วมเหตุการณ์ให้ความเคารพต่อผู้มีตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือผู้มีประสบการณ์สูงกว่า ซึ่งแสดงออกด้วยการให้เกียรติ เชื้อฟัง ไม่มีการซักถาม และไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ นอกจากนี้ยังพบกฎทางด้านพิธีกรรมคือ ก่อนการแสดงของชบวนเซ็งบั้งไฟแต่ละชบวนต้องมีการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถ ส่วนการจุดบั้งไฟนั้นหัวหน้าช่างทำบั้งไฟจะจุดธูปเทียนเพื่อบอกกล่าวพญาแถนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนจุดบั้งไฟของตนเองก่อนทุกครั้ง และด้านบรรทัดฐานการตีความ ผู้วิจัยสรุปจากการนำองค์ประกอบด้านกฎการปฏิสัมพันธ์มาตีความว่าเหตุใดผู้ร่วมเหตุการณ์จึงปฏิบัติเช่นนั้น โดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมถือปฏิบัติเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ตีความบรรทัดฐานได้ว่าคนในสังคมมีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ โดยมองว่าสถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันที่สูงที่สุดทุกคนต้องให้ความเคารพยกย่อง นอกจากนี้การให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องการเตรียมงาน การเชิญสมาชิกผู้แทนราษฎรจังหวัดยโสธรมาเป็นประธานในการเปิดงาน การเชิญคณะครู-อาจารย์ในโรงเรียนต่างๆ ของตำบลสร้างมิ่งมาเป็นคณะกรรมการ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่าคนในสังคมให้ความเคารพยกย่องผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ ข้าราชการ หรือผู้มีประสบการณ์การทำงานสูง

การที่ผู้พูดใช้คำเรียกขานแบบลำดับเครือญาติกับผู้ร่วมชมงานคือคำว่า “พี่น้อง” ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเป็นกันเองกับผู้ร่วมชมงาน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ตั้งอยู่บนรากฐานของระบบเครือญาติ การเรียกผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติแท้ๆ ว่า “พี่น้อง” นั้นถือเป็นการสร้างความสนิทสนมและสร้างความอบอุ่นใจให้แก่ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

สังคมอีสานเป็นสังคมที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ต้องอาศัยน้ำในการทำเกษตร จึงทำให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าแห่งฝน คือพญาแถน ซึ่งในทุกๆ ปีจะมีการบูชาพญาแถน โดยการจุดบั้งไฟเพื่อบอกกล่าวกับพญาแถนว่าฤดูการทำเกษตรได้เริ่มต้นขึ้นแล้วให้พญาแถนส่งฝนให้ตกลงมา เพื่อให้ชาวบ้านมีน้ำในการทำเกษตร ถือเป็นประเพณีที่สร้างขวัญกำลังใจและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ชาวบ้านว่าหากได้บูชาพญาแถนแล้วการทำเกษตรในปีนั้นๆ จะได้ผลดี

การพูดจาหยอกล้อของพิธีกรและการแสดงตลกของผู้ร่วมชมงานแข่งบั้งไฟ เช่น ผู้ชายแต่งกายเป็นผู้หญิง การแต่งกายเลียนแบบนักศึกษา การแต่งกายหรือแต่งหน้าแปลกๆ การเขียนข้อความลามกบนเสื้อหรือแผ่นป้าย เป็นต้น เพื่อให้ผู้ร่วมเหตุการณ์รู้สึกขบขันนั้น แสดงให้เห็นว่าสมาชิกในสังคมเป็นคนที่ชอบความสนุกสนาน ชอบงานรื่นเริง ซึ่งงานประเพณีบั้งไฟถือเป็นการจัดงานรื่นเริงครั้งยิ่งใหญ่ของคนในชุมชนเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดก่อนจะที่จะเตรียมตัวลงมือทำอะไรทำนาต่อไป ดังที่อร่ามจิต ชินช่วง (2531,120) กล่าวว่า การแสดงแข่งบั้งไฟเป็นการแสดงออกเพื่อความสนุกสนาน เป็นการสร้างความขบขันหลีกหนีความจำเจในชีวิต แหวกกรอบสังคมและประเพณีออกไป การพูดถึงอวัยวะเพศและเพศสัมพันธ์อย่างตรงไปตรงมาหรือการใช้สัญลักษณ์แทนนั้นเป็นเพราะจิตใต้สำนึกของมนุษย์มีส่วนหนึ่งที่เรียกว่า “สัญชาตญาณชีวิต” ความต้องการขยายเผ่าพันธุ์ของตนเพราะการกำเนิดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาติพันธุ์ของมนุษย์ดำรงอยู่ ดังนั้นการแสดงประกอบขบวนแข่งบั้งไฟจึงถือเป็นสัญลักษณ์ของความสนุกสนาน เป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับการเกิด การสร้างสรรค์และความอุดมสมบูรณ์

องค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะ ได้แก่ องค์ประกอบด้านชนิดของเหตุการณ์ หัวข้อ วัตถุประสงค์ เวลา-สถานที่ ผู้ร่วมเหตุการณ์ เนื้อหาการสื่อสารและลำดับวัจนกรรม ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวแตกต่างกันออกไปตามแต่ละเหตุการณ์สื่อสารที่ประกอบอยู่ในเหตุการณ์สื่อสารทั้ง 3 ส่วน ดังนี้

1. เหตุการณ์สื่อสารช่วงเตรียมงาน จากการวิเคราะห์สามารถสรุปลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบด้านต่างๆ ได้ว่า เหตุการณ์สื่อสารช่วงเตรียมงานนั้นแบ่งออกเป็น 5 ชนิด

คือ การแจ้งให้ทราบ การประชุม การฝึกซ้อมรื้อเชิง การเตรียมอุปกรณ์ และการตกแต่ง ขบวนชิงช้าไฟ โดยหัวข้อการสื่อสารที่ใช้วิเคราะห์ คือ นัดหมายการประชุม การแบ่งหน้าที่ การทำงาน การแจ้งรายละเอียดของการจัดงาน การฝึกซ้อมรื้อเชิง การตรวจสอบอุปกรณ์ต่างๆ และการตกแต่งขบวนชิงช้าไฟ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการ เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมงานเริ่มขึ้น ในวันอังคารที่ 27 เมษายน- วันพฤหัสบดีที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2552 เป็นเวลา 11 วัน ก่อนวันงาน ในช่วงการเตรียมงานนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่มักมีส่วนร่วมด้วยเสมอ และมีผู้นำ หมู่บ้านเป็นผู้ดูแล รวมทั้งแบ่งหน้าที่ในการทำงานให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่ม ชิงช้าไฟ กลุ่มเตรียมอุปกรณ์ในการจัดงาน และกลุ่มตกแต่งขบวนชิงช้าไฟ จากการสังเกต พบว่าเนื้อหาของสื่อสารในช่วงนี้เป็นการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดงานประเพณี บุญบั้งไฟ ก่อนที่จะมีการประชุมเพื่อแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบ และปรึกษาหารือเกี่ยวกับ ขั้นตอนการเตรียมงาน

จากการสื่อสารของชาวบ้านพบลำดับวัจนกรรมที่เกิดขึ้นได้แก่ การทักทาย การแจ้งให้ทราบ การเล่าความ การเรียกขาน การสั่ง การขอร้อง การตอบรับ การถาม การตอบ การหยอกล้อ การอธิบาย การแย้ง การเน้นย้ำ การแสดงความคิดเห็น การอวยพร และการลา โดยลำดับวัจนกรรมต่างๆ ดังกล่าวมีการเกิดขึ้นสลับกันไปมาขึ้นอยู่กับการแสดง เจตนาของผู้พูดว่าผู้พูดต้องการแสดงเจตนาใดในขณะนั้น ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่าการลา เป็นลำดับวัจนกรรมสุดท้ายที่พบในเกือบทุกเหตุการณ์สื่อสารช่วงเตรียมงาน ตัวอย่างเช่น

การตอบรับ เกิดขึ้นเมื่อผู้พูดมีเจตนาตอบสนองต่อการขอร้องหรือคำสั่ง ซึ่งการ ตอบรับอาจเป็นการใช้วัจนภาษาประกอบกับการใช้ท่าทาง เช่น

“หัวหน้า : จันๆ มานี้ๆ มาช่วยกันยกบั้งไฟขึ้นรถแห่

ผู้ช่วย : ได้ๆ (พยักหน้า)”

การเรียกขาน เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดมีเจตนาที่จะเรียกให้ผู้ฟังสนใจในข้อความที่กล่าว และแสดงความเป็นกันเองกับผู้ฟัง เช่น ใช้คำว่า พ่อแม่พี่น้อง พี่น้อง และการเรียกชื่อผู้ฟัง เช่น “ผู้ช่วยนพมาช่วยพ่อใหญ่หัดเอาบั้งไฟโบราณลงจากชื่อแห่ เดี่ยวมันลิดก”

2. เหตุการณ์สื่อสารช่วงวันรวม ถือเป็นวันเฉลิมฉลองงานประเพณีบุญบั้งไฟ ของตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ประกอบด้วยเหตุการณ์สื่อสาร 6 ชนิด ได้แก่ การทักทาย การเปิดงาน การแนะนำ การดำเนินงาน การประกาศผล และการมอบ รางวัล ซึ่งหัวข้อการสื่อสารที่ใช้วิเคราะห์ คือ การทักทายผู้ร่วมเหตุการณ์ บอกวัตถุประสงค์

ของการจัดงานการกล่าวเปิดงาน การนำเสนอความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการสรุปผลการดำเนินงาน

การเฉลิมฉลองจัดขึ้นที่โรงเรียนบ้านคิมยาว ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกา จังหวัดยโสธร ในวันเสาร์ที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2552 เวลา 9.00-17.30 น. โดยผู้ร่วมเหตุการณ์หลักในช่วงวันรวมนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มเจ้าหน้าที่ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ คณะองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างมิ่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แยกผู้มีเกียรติและพิธีกร กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มชาวบ้านซึ่งบังไฟประกอบด้วยชาวบ้านท่าลาด บ้านคิมยาว บ้านโนนชาด บ้านโนนหาด บ้านสร้างมิ่ง บ้านแสนสำราญ บ้านหนองเชียงโท บ้านโคกกอก บ้านหินเหล็กไฟ บ้านกุดเสถียร และบ้านเหล่าอารมณ์ กลุ่มที่ 3 คือกลุ่มผู้ร่วมชมงาน ได้แก่ ประชาชนทั่วไป

การสื่อสารในช่วงวันรวมนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม และเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจในการจัดงานประเพณีบุญบังไฟให้คนทั่วไปได้รับทราบ ส่วนเนื้อหาในการสื่อสารนั้นประกอบด้วย การทักทายผู้ร่วมเหตุการณ์ แจ้งลำดับการแสดงของชาวบ้านซึ่งบังไฟ บอกวัตถุประสงค์ของการจัดงาน การกล่าวเปิดงาน แนะนำคณะกรรมการ แจ้งรายละเอียดการให้คะแนนการประกวดชาวบ้านซึ่งบังไฟ การถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมผ่านการแสดงของชาวบ้านซึ่งบังไฟหมู่บ้านต่างๆ เช่น การขับร้องกาพย์ซึ่งบังไฟ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ กาพย์ซึ่งไหว้คณะกรรมการ กาพย์ซึ่งเล่านิทานหรือตำนานการเกิดประเพณีบุญบังไฟ กาพย์ซึ่งอวยพร และกาพย์ซึ่งทั่วไป นอกจากนี้ยังมีการแสดงออกโดยการใช้ท่าทางประกอบรำซึ่ง เช่น ท่าดำนาน ท่าถอนกล้า ท่าเกี่ยวข้าว ท่าล้างมือ เป็นต้น ส่วนการแสดงของชาวบ้านซึ่งบังไฟ เช่น การแสดงท่าข้าว การทอดแห การทำไข่มดแดง การแต่งกายเลียนแบบนักศึกษา การเขียนข้อความสองแง่สามง่าม เป็นต้น สามารถสร้างความขบขันให้แก่ผู้ร่วมชมงานได้เป็นอย่างดี และเนื้อหาการสื่อสารสุดท้ายที่พบคือการสรุปผล และจากการสื่อสารนี้เองทำให้พบว่าลำดับวัจนกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ได้แก่ การทักทาย การเรียกขาน การแจ้งให้ทราบ การแสดงความเคารพ การถาม การแนะนำตัว การเล่าความ การอธิบาย การอ้างอิง การเน้นย้ำ การเสนอตัวทำงาน การแสดงความคิดเห็น การแนะนำ การหยอกล้อ การสั่ง การขอร้อง การชม การเชิญชวน การขอบคุณ และการสรุป โดยลำดับวัจนกรรมที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์สื่อสารช่วงวันรวมนี้เกิดขึ้นสลับกันไปมาขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้พูดในขณะที่พูดว่าต้องการแสดงเจตนาใด ตัวอย่างเช่น

การสั่ง ผู้สั่งมักมีอำนาจและมีสถานภาพสูงกว่าหรือเท่าเทียมกับผู้ฟัง มีเจตนาให้ผู้ฟังกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ตนต้องการ เช่น

“ฟ้ามันดำละ เอาอันใหม่มาเปลี่ยนเร็วๆ อย่าคาแต่นั่งเบ็ง มันลืบทันเวลา”

การเตือน เป็นเจตนาที่ผู้พูดต้องการกล่าวเตือนหรือบอกกล่าวกับผู้ฟังเพื่อแสดงออกถึงความเป็นห่วง เช่น

“...ผู้ชมนะครับ ช่างกำลังทำการจุดบั้งไฟแล้ว ขอความกรุณานะครับถอยออกมาจากฐานน้ำเต้าครับ มันอันตราย..”

จากการวิเคราะห์เหตุการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างการวิเคราะห์เหตุการณ์สื่อสาร 1 เหตุการณ์คือ เหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบ เพื่อให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

เหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบ

เหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบ เป็นการแจ้งรายละเอียดต่างๆ ของการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟให้ชาวบ้านทราบ มีองค์ประกอบดังนี้

1. ชนิดของเหตุการณ์ เหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบนี้จัดเป็นเหตุการณ์สื่อสารประเภท “การแจ้งให้ทราบ”

2. หัวข้อ หัวข้อของเหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบนี้ คือ แจ้งรายละเอียดต่างๆ และนัดหมายการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟของตำบลสร้างมิ่งให้ชาวบ้านทราบ

3. วัตถุประสงค์ เหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบมีวัตถุประสงค์เพื่อประกาศให้ชาวบ้านทราบว่างานประเพณีบุญบั้งไฟประจำปีของตำบลสร้างมิ่งกำลังจะเริ่มต้นขึ้น

4. เวลา-สถานที่ เหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบเกิดขึ้นที่บ้านหินเหล็กไฟ ในวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2552 เวลา 06.30 น. เป็นระยะเวลา 11 วัน ก่อนวันงานประเพณีบุญบั้งไฟของตำบลสร้างมิ่ง โดยการแจ้งให้ทราบนี้เป็นการประกาศเสียงตามสายของ นายอนงค์ ไชยรักษ์ ใช้เวลาในการแจ้งให้ทราบประมาณ 10 นาที โดยในช่วงระยะเวลาของการแจ้งให้ทราบนั้นเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังทำภารกิจอยู่ในหมู่บ้านและยังไม่ออกไปทำไร่นา

5. ผู้ร่วมเหตุการณ์ ผู้ร่วมเหตุการณ์ของเหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบประกอบด้วย นายอนงค์ ไชยรักษ์ ทำหน้าที่ประกาศแจ้งให้ชาวบ้านทราบเกี่ยวกับนัดหมายการประชุม รวมทั้งการบอกรายละเอียดของการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ และชาวบ้านในหมู่บ้านหินเหล็กไฟ คือ ผู้ฟัง

6. รูปแบบการสื่อสาร ในเหตุการณ์สื่อสารแจ้งให้ทราบนี้ปรากฏการใช้รูปแบบการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา โดยในรูปแบบของวัจนภาษาผู้ประกาศเสียงตามสายใช้ภาษาถิ่นอีสานในการสื่อสาร เนื่องจากเป็นภาษาพื้นบ้านและสามารถเข้าใจได้โดยทั่วกัน นอกจากนี้ยังมีการใช้อวัจนภาษาโดยการใช้ท่าทางประกอบคำพูดเป็นระยะๆ เช่น ผู้ประกาศแจ้งให้ทราบยกมือสวัสดีเมื่อกล่าวทักทายชาวบ้านว่า “กราบสวัสดีพ่อแม่พี่น้องบ้านเฮา...” แม้ว่าจะไม่สามารถมองเห็นชาวบ้านทุกคนที่กำลังอยู่ในบ้านเรือนของตนเอง แต่ผู้ประกาศแจ้งให้ทราบก็ยกมือขึ้นสวัสดี ทั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความเคารพและนอบน้อมต่อผู้ฟังทั้งต่อหน้าและลับหลัง

7. เนื้อหาของการสื่อสาร จากการวิเคราะห์พบว่าเนื้อหาของการสื่อสารในเหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบประกอบด้วย การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับวันและสถานที่ในการจัดงาน การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับงบประมาณของหมู่บ้านในการจัดงาน การชักชวนให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเตรียมงานประเพณีบุญบั้งไฟ และการนัดหมายการประชุม

8. การลำดับวัจนกรรม จากข้อมูลเหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบพบว่าลำดับวัจนกรรมที่เกิดขึ้นได้แก่ การทักทาย การแจ้งให้ทราบ การขอร้อง การเรียกขาน การอวยพร และการลา ลำดับวัจนกรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นนี้สามารถเกิดสลับกันไปมาได้ ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้พูดในขณะนั้นว่าต้องการแสดงเจตนาใดไปยังผู้ฟัง อธิบายได้ดังนี้

การทักทาย เกิดขึ้นเมื่อผู้ประกาศใช้เสียงตามสายแจ้งให้ผู้ฟังทราบเป็นครั้งแรกในวันนั้น โดยประกาศยกมือกล่าวสวัสดี พร้อมกล่าวทักทายผู้ฟังว่า “กราบสวัสดีพ่อแม่พี่น้องบ้านเฮา...”

การแจ้งให้ทราบ เป็นการบอกรายละเอียดต่างๆ ของการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟให้ชาวบ้านทราบ เช่น

“...งานบุญบั้งไฟประจำปีของเฮาจะใกล้เข้ามาแล้วนะครับ กะคือวันที่ 9 ฮอดวันที่ 10 พฤษภาคมนี้ กะเดือนหน้าแล้วเนาะอีกอาทิตย์กว่าๆ แล้วเนาะพ่อแม่พี่น้อง...”

“...ในการแข่งขันนั้นทุกหมู่บ้านกะจะได้เงินบำรุงทีมฮ่อกันคือหมู่บ้านละ 15,000 แต่หมู่บ้านได้คั้นแข่งชนะกะจะได้ถ้วยรางวัลกับเกียรติบัตรเพิ่มเข้ามา กะแจ้งให้พี่น้องบ้านเฮาได้ทราบโดยทั่วกันเนาะ...”

การขอร้อง โดยปรากฏคำว่า “ขอให้, อยากให้” ในเนื้อหาของการแจ้งให้ทราบซึ่งผู้พูดใช้เพื่อขอร้องให้ผู้ฟังปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนต้องการ เช่น

“...ผมกะอยากให้พี่น้องบ้านเฮาได้มีส่วนร่วม ส่วนช่วยเหลือให้งานบุญบ้านเฮาสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเนาะ กะขอให้พี่น้องฮ่อยกกันคนละไม้คนละมือเนาะครับ...”

การเรียกขาน คือ คำที่ผู้พูดใช้เรียกผู้ฟังขณะการแจ้งให้ทราบเพื่อแสดงความ เป็นกันเองและให้ผู้ฟังสนใจในสิ่งที่ผู้พูดได้พูดออกไป ได้แก่คำว่า พี่น้องบ้านเฮา พ่อแม่ พี่น้องบ้านเฮา พี่น้อง

การอวยพร เป็นการแสดงถึงความปรารถนาดีและห่วงใยผู้ฟัง คือจะอวยพร เกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพร่างกาย ดังนี้

“...มีอันนี้กะขอให้พี่น้องโชคดี มีสุขภาพแข็งแรงกันถ้วนหน้า...”

การลา เป็นการแสดงให้ว่าการประกาศแจ้งให้ทราบได้จบลงแล้ว เห็นได้จากการ กล่าวคำว่าคำว่า “จบ, สวัสดี” ดังตัวอย่าง

“...สำหรับมีอันนี้ผมกะขอจบเสียงตามสายไว้ก่อนนะคะ สวัสดีครับ”

9. กฎการปฏิสัมพันธ์ ในเหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ ตามการแสดงออกและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง โดยแยกวิเคราะห์เป็นหัวข้อ ดังนี้

9.1 การแสดงออกของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟัง พบว่าผู้พูดใช้ภาษาที่แสดงถึงความเป็น กันเองกับผู้ฟังโดยการใช้คำเรียกขานผู้ฟังว่า พ่อแม่พี่น้อง พี่น้อง เป็นต้น ในขณะที่แจ้ง ให้ทราบผู้พูดจะออกมายืนบริเวณด้านหน้าของศาลาร่วมใจและมองออกไปรอบๆ หมู่บ้าน เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้พูดนั้นได้ประกาศให้ชาวบ้านทุกคนทราบโดยทั่วกัน

9.2 การแสดงออกของผู้ฟังที่มีต่อผู้พูด จากข้อมูลพบว่า ผู้ฟังจะฟังผู้พูดอยู่ที่บ้าน ของตนเองพร้อมกับทำภารกิจส่วนตัวไปด้วย และมีการหยุดทำภารกิจเป็นระยะๆ เพื่อตั้งใจ ฟังสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะได้แจ้งให้ทราบ

9.3 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง พบว่า ผู้พูดจะยืนพูดอยู่ที่ศาลาร่วมใจ และใช้เสียงตามสายสื่อสารไปยังผู้ฟังในหมู่บ้าน ส่วนผู้ฟังนั้นพบว่าจะหยุดฟังผู้พูดเป็นระยะๆ

10. บรรทัดฐานการตีความ จากข้อมูลเหตุการณ์สื่อสารการแจ้งให้ทราบสามารถ วิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบด้านบรรทัดฐานของการตีความได้ว่า การที่ผู้พูดใช้คำเรียกขานแบบ ลำดับเครือญาติกับผู้ฟัง เช่น พ่อแม่พี่น้อง พี่น้อง เป็นต้น ถือเป็นการสร้างความสนิทสนม และเป็นกันเองกับผู้ฟัง ดังที่เจิม ชุมเกต (2525, 75) กล่าวว่า สังคมของไทยเป็นสังคม ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของครอบครัวและญาติพี่น้อง นอกจากจะนับถือกันทางเครือญาติแล้ว คนในสังคมยังมีการสร้างเครือญาติซึ่งเกิดจากความสนิทสนมทางสังคมได้อีกด้วย เช่น การใช้คำเรียกญาติที่สนิทกันทางสังคมว่า พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น ซึ่งระบบ เครือญาตินี้สามารถสร้างความอบอุ่นใจให้แก่คนไทยได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์การลำดับวัจนกรรมพบว่า วัจนกรรมที่พบนั้นไม่ได้มีการเรียงลำดับตายตัวเนื่องจากเป็นการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการและเป็นการสื่อสารที่เป็นกันเองของคนในชุมชนทำให้วัจนกรรมที่เกิดขึ้นสลับกันไปมาอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้พูด ในขณะที่นั้นมีเจตนาที่จะสื่อสารอะไรไปยังผู้ฟัง ซึ่งการสื่อสารในลักษณะนี้จะแตกต่างจากรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการที่มีการลำดับวัจนกรรมไว้อย่างชัดเจน

จากการวิเคราะห์สถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟตำบลสร้างมิ่ง อำเภอลำปาง จังหวัดยโสธร พบว่า การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง และเป็นการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งประเพณีบุญบั้งไฟเกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องพญาแถนว่า หากทำการจุดบั้งไฟบูชาพญาแถนแล้วฝนจะตกลงมา รวมทั้งเป็นการจัดงานขึ้นเพื่อสืบสานประเพณีโบราณไม่ให้สูญหายไปดังที่ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2524, 21-22) กล่าวว่า การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอีสานว่าเกิดขึ้นจากความเชื่อในอำนาจของพญาแถนที่สามารถบันดาลให้พืชผล ตลอดจนข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ได้ และการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟยังเป็นการจัดงานรื่นเริงครั้งยิ่งใหญ่ของชาวอีสานก่อนลงมือทำนา เป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้ชาวอีสานมีความมั่นใจว่าการทำนาปีนั้นจะได้ผลดี รวมทั้งเป็นการทดสอบความพร้อมของประชาชนว่ามีความสามัคคีกันหรือไม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าถึงแม้ปัจจุบันมีการแข่งขันและมีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจุดบั้งไฟเป็นจำนวนมากแต่ความเชื่อในเรื่องการขอฝนจากพญาแถนก็ยังคงอยู่

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาสถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอลำปาง จังหวัดยโสธร ถือเป็นการศึกษาเฉพาะท้องถิ่นเท่านั้น และเพื่อเป็นการขยายงานวิจัยตามแนวชาติพันธุ์วรรณาการสื่อสารในวงกว้างออกไป ควรจะมีการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์สื่อสารอื่นๆ เช่น สถานการณ์สื่อสารงานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดอื่นๆ ที่มีการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ

2. จากการศึกษาวัจนกรรมในกาพย์เซิ้งบั้งไฟพบว่า มีการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น มีการเล่นคำ มีการใช้คำสัมผัสคล้องจอง เป็นต้น ดังนั้นควรจะมีการศึกษาวัจนกรรมการสื่อสารที่เกิดขึ้นในกาพย์เซิ้งบั้งไฟของจังหวัดยโสธร เพื่อให้เห็นลักษณะเฉพาะของการใช้ภาษาในกาพย์เซิ้งบั้งไฟมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2549). *ของดีอีสาน*. กรุงเทพฯ: หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). *ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์.
- เจริญ ตันมหาพราน. (2541). *เบิ่งประเพณีบ้านซอย*. กรุงเทพฯ: ธารบัวแก้ว.
- เจิม ชุมเกต. (2525). *มัดคู่เทศก้กับการนำเที่ยว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณิศนัชชา เหล่าตระกูล. (2549). *การศึกษาสถานการณ์สื่อสารการสืบพยานคดีอาญาในศาลไทยตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2547). *วรรณกรรมภาคอีสาน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บรรเทิง พาพิจิตร. (2549). *ประเพณี วัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญส่ง ครูศรี และปรีชา ชูรัตน์. (2524). *ประเพณีบุญบั้งไฟ*. ภาคนิพนธ์ ค.บ. สาขาวิชาภาษาไทย: วิทยาลัยครุราชสีมา. (อัคราเนนา)
- เบญจมาศ เกตแก้ว. (2521). *ประเพณีบุญบั้งไฟ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ปรีชา พิณทอง. (2537). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- ปอรรชัม ยอดเนร. (2544). *การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรและวิทยากรรายการสุขภาพทางโทรทัศน์ในเชิงชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิกุลกานต์ รุจิราภา. (2537). *การแสดงพระธรรมเทศนาทางวิทยุ: การศึกษาตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุร กมลเสวีรัตน์. (2546). *บุญบั้งไฟโสธร ประเพณีขอฟนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ที เจ เจ.
- สมัย สุทธิธรรม. (2530). *บุญบั้งไฟ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การค้าของคุรุสภา.
- สุดาดวง เกิดโมฬี. (2537). *การศึกษาการปราศรัยหาเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร: กรณีศึกษาผู้สมัครพรรคพลังธรรม*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุธาสิณี พลอยขาว. (2551). *วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในกระดานสนทนาทางอินเทอร์เน็ต*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2544). *ภาษาศาสตร์สังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อร่ามจิต ชินช่าง. (2531). *กาพย์เซิ้งบั้งไฟ: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร*.
ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- Hymes, D. (1966). *On Communicative competence*. Paper presented at the
Research Planning Conference on language Development among
Disadvantaged Children, Veshiva University. Thomson Learning.
- _____, (1972). Models of interaction of language and social life. In
John J. Gumperz and D. Hymes, eds. *Directions in Sociolinguistic:
The Ethnography of communication*, pp 35-71. New York: Holt,
Rinchart & Winston.
- _____, (1974). *Foundations in Sociolinguistic: An Ethnographic Approach*.
Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Saville-Troike, M. (1982). *The Ethnography of communication*. Baltimore: Baltimore
University Park Press.